

Justyna Michniuk

<http://orcid.org/0000-0001-6012-7220>

Brandenburgische Technische Universität Cottbus-Senftenberg

justinamunich@hotmail.com

Inetta Nowosad

<http://orcid.org/0000-0002-3739-7844>

Uniwersytet Zielonogórski

i.nowosad@ipp.uz.zgora.pl

Anna Weissbrot-Koziarska

<http://orcid.org/0000-0003-1076-1957>

Uniwersytet Opolski

awk@uni.opole.pl

DOI: 10.35765/pk.2023.430401.19

Serbołużycki strój dziecięcy parafii Slepó. Odrębność stroju ludowego, jego symbolika i znaczenie

STRESZCZENIE

Artykuł skupia się na jednej z cech wyróżniających parafię Slepó, która jako jedyny region Łużyc wykształciła dla dzieci odrębny od wzoru przeznaczony dla dorosłych ludowy świąteczny strój dziecięcy. Celem artykułu jest analiza symboliki stroju dziecięcego z regionu Slepó i zwrócenie uwagi na unikalność na tle strojów Serbołużyczan. W badaniu etnograficznym zastosowano wywiad etnograficzny i obserwację oraz metodę analizy dokumentów (źródeł pierwotnych i wtórnych) pozwalających na wgląd w stan wiedzy w rozpoznaniu pola badań. Tekst stanowi kulturoznawczą refleksję nad obecnością świątecznego stroju dziecięcego w dawnej i współczesnej kulturze Serbołużyczan. W artykule za istotne uznano również rozpoznanie uwarunkowań zaniku świątecznych strojów ludowych oraz możliwości ich rewitalizacji w nowoczesnym świecie. Cel wyznaczył strukturę artykułu, który podejmuje analizy uwarunkowań odrębności dziecięcego stroju Slepó, wyjaśnia jego symbolikę i w końcowej części podejmuje dyskusję nad zjawiskiem zaniku strojów ludowych i szansą na ich przywrócenie w regionie.

SŁOWA KLUCZE: Łużyce Środkowe, Slepó, strój ludowy, świąteczny ludowy strój dziecięcy, tradycja

ABSTRACT

Sorbian Children's Costume of the Parish of Slepó. The Distinctiveness of Folk Costume, Its Symbolism and Meaning

The article focuses on a feature distinguishing the Slepó parish which, as the only region in Lusatia, developed a children's festive folk costume separate from the design for adults. The aim of the article is an analysis of the symbolism of the Slepó region's children's costume and to point out its unique character when compared to other Sorbian costumes. During the research, ethnographic interview was used alongside observation and the document (primary and secondary sources) analysis method. The documentation allowed for an insight into the state of knowledge regarding the recognition of the research area. The article delivers a cultural reflection about the existence of the children's costume in the past and current culture of the Sorbs. Additionally, the conditions of disappearance of festive folk children's costumes are considered as important, on top of the possibility of their revitalization in the modern world. These goals dictated the structure of the article which involves an analysis of the unique children's costume from Slepó, explains its symbolism and, in the final sections, discusses the phenomenon of the disappearance of folk costumes and the potential of their return in the region.

KEYWORDS: Central Lusatia, Slepó, folk costume, children's festive folk costume, tradition

Strój ludowy jest opowieścią o użytkowniku – człowieku, o jego pozycji społecznej, określonych możliwościach ekonomicznych i poczuciu estetyki. Stanowi swoisty rodzaj autoprezentacji. Sposób zmanifestowania bogactwa, ekonomicznej niezależności, pozycji społecznej, dbałości o estetykę, pracowitości, ale też dokładności i zręczności. Musiał być użyteczny, dlatego stanowił przede wszystkim ubiór, nie kostium. Zaspokajał potrzebę – czy wręcz konieczność – identyfikacji z grupą i podkreślał więź łączącą jednostki z lokalną społecznością. Podobnie jak odzież wyższych warstw społecznych strój ludowy ulegał modom, choć ze względów ekonomicznych i konserwatywności wsi fazy mody trwały dłużej niż współcześnie (Kunecka). Strój ludowy stanowił ważny przekaz kultury materialnej – zauważalny natychmiast. Jego ogład wskazywał granice statusu we wspólnocie (Keller i Scholze-Irrlitz, 2009). Po ubiorze rozpoznawano, kto należy do swoich, a kto do obcych, a także z jakiej części kraju przybył, ile ma lat, zaś w przypadku kobiet – czy jest stanu wolnego, zamężna, czy też jest wdową (Hermanowicz-Nowak, 1984).

Stroje ludowe są kopalnią informacji o jednostce i o grupie społecznej, do której przynależą. Na ich bogactwie i niezwykle zróżnicowanym

polu wyróżniają się dziecięce stroje Slepó – odrębne i nieprzypominające strojów dorosłych, które wykształciły się na niewielkim terenie tzw. Łużyc Środkowych w Niemczech. Stanowią rzadkość na tle innych kultur i krajów w Europie. Badacze przedmiotu zwracają uwagę, że specyfika i znaczenie strojów dziecięcych nie została jeszcze dokładnie zbadana. Wyraźnie podkreśla to Joanna Minksztym, nawiązując do sytuacji na terenach Polski:

Problematyka dziecięcych ubiorów ludowych jest nadal słabo rozeznana i stanowić mogłaby ciekawy problem badawczy. Tym bardziej, że tylko w niektórych strojach regionalnych w Polsce wykształciły się odrębne, typowo dziecięce elementy ubioru, nie będące pomniejszonymi kopiami ubiorów dorosłych (2013, s. 65).

Celem artykułu jest analiza symboliki stroju dziecięcego z regionu Slepó i zwrócenie uwagi na unikalność na tle strojów Serbołużyczan. Tym samym tekst stanowi kulturoznawczą refleksję nad obecnością stroju dziecięcego w dawnej i współczesnej kulturze Serbołużyczan. W podjętych analizach równie ważna jak analiza stroju jest rozpoznanie uwarunkowań zaniku dziecięcych strojów ludowych na Łużycach Środkowych oraz możliwości rewitalizacji strojów w nowoczesnym świecie.

Parafia Slepó – między Łużycami Dolnymi i Górnymi

Ludność parafii Slepó należy do słowiańskiego narodu Serbołużyczan, który w Niemczech zamieszkuje w trzech regionach geograficzno-historycznych oraz dwóch krajach związkowych: Saksonii i Brandenburgii. Tereny te stanowią z perspektywy historycznej tak zwany serbołużycki, tradycyjny obszar osiedlenia. Język oraz kultura Serbów serbołużyckich są chronione zarówno Ustawą Zasadniczą Republiki Federalnej Niemiec, jak i konstytucjami Saksonii (Verfassung des Freistaates Sachsen, 1992) i Brandenburgii (Konstytucja Kraju Związkowego Brandenburgia, 1992), co zapewnia im prawo komunikowania się w swoich językach w życiu publicznym oraz prawo pielęgnowania i rozwijania tradycji i kultury. Szczególne prawa wynikają z faktu, iż Serbołużycanie stanowią jedną z czterech uznanych prawnie mniejszości narodowych w Niemczech (Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, Nationale Minderheiten in Deutschland). W wyniku historycznych uwarunkowań doszło do podziału terytorialnego, który był wynikiem kulturowej i językowej dyferencjacji Serbołużyczan na: region Górnych Łużyc (katolickich i ewangelickich) oraz region Dolnych Łużyc (ewangelickich). Pomiędzy

nimi usytuowany jest region Łużyc Środkowych – region Slepó (Weissbrot-Koziarska, Nowosad i Michniuk, 2023).

Slepó/Slěpe (niem. Schleife)¹ jako region Łużyc Środkowych jest obszarem w Saksonii (Niemcy), do którego oprócz samego Slepó należy siedem wiosek: Groß Düben, Halbendorf, Mulkwitz, Mühlrose, Röhne, Schleife, Trebendorf (Hantscho, 1995). Slepó jest także siedzibą wspólnoty administracyjnej i parafią, stąd często używana nazwa: parafia Slepó. Wyodrębnienie Łużyc Środkowych nastąpiło z powodu odrębności kultury i własnego dialektu, uważanego za narzecze pośrednie między językiem górno- i dolnołużyckim (Sprachführer Schleifer Sorbisch, 2020). Jednak najważniejszą cechą wyróżniającą Slepó z obszarów zamieszkałych przez Serbołużyczan jest wykształcenie unikalnego stroju dziecięcego, odrębnego dla dziewczynek i chłopców, dla dzieci młodszych (do trzeciego roku życia) i dzieci starszych (od czwartego roku życia). Inną wartą zauważenia kwestią jest użytkowanie stroju dziecięcego stroju ludowego jeszcze w latach 30. XX. W naukowym rozpoznaniu ważny jest jeszcze inny fakt, mianowicie iż wszystkie elementy ludowych strojów dziecięcych Slepó zachowały się po dziś dzień, co w znacznej mierze ułatwia prowadzenie badań etnograficznych i stanowi wiarygodny dokument niepowtarzalności tego niewielkiego regionu.

Odrębność i wyjątkowość stroju Slepó w skali Łużyc

Każda społeczność dzieliła czas na codzienny i świąteczny, podobnie Slepó. Codzienny strój dziecięcy w Slepó nie był niczym wyjątkowym, wyglądał bardzo podobnie jak w pozostałych regionach Łużyc. Zgodnie z przyjętym zwyczajem dzieci do osiągnięcia pewnego wieku – najczęściej do czasu pójścia do szkoły – ubierano latem w lnianą długą koszulkę do kostek lub lnianą koszulkę bez ramion i spodnie (Balke i Lange, 2002). Na głowie zawiązywano chusteczkę, czasem, w upalne dni, chłopcom wkładano kapelusz słomkowy jako ochronę przed słońcem (Nawka, 1979). Zimą natomiast dzieci nosiły najczęściej ubrania z wełny i lnu; dziewczęta sukienki, fartuszki i rajstopy, chłopcy spodnie i kożuchy (Balke i Lange, 2002).

W regionie Slepó strój codzienny dzieci wykonywany był zazwyczaj z resztek materiałów, z których swoje ubrania szyli dorośli. Najważniejszą funkcją, jaką spełniał ten prosty i tani ubiór codzienny, była ochrona dziecka przed słońcem latem i przed chłodem jesienią oraz zimą (Michniuk i Kowalski, 2022). Opisany wygląd stroju znajduje potwierdzenie

1 Na potrzeby artykułu używana będzie nazwa Slepó.

zarówno w tekstach źródłowych, jak i w badaniach etnograficznych, poczynionych przez Justynę Michniuk, która przytacza słowa Helmuta Kurjo (06.01.1935–14.03.2023, Bluno):

Jako mały chłopiec również nosiłem swego rodzaju sukienkę, ale bez czepka. Kiedy szliśmy do babci lub ciotki, często wiązano nam chusteczkę na głowie. Sukienka była ciemnozielona albo granatowa, czasami z materiału w kropki. Pamiętam, że guziki były z przodu (2022, s. 18).

Inaczej jest w przypadku strojów świątecznych. Najważniejszą cechą wyróżniającą parafię Slepó z pozostałych terenów zamieszkałych przez Serbołużyczan jest świąteczny strój dziecięcy – odrębny dla dziewczynek i chłopców, który był noszony jeszcze w latach 30. XX wieku (Balke i Lange, 2002). W skali całych Łużyc wyróżniały one parafię Slepó, która jako jedyna wprowadziła dla dzieci własny, unikalny strój świąteczny, wzbogacony o elementy niespotykane w innych tradycyjnych ubiorach serbołużyckich. Wyjątkowość strojów dziecięcych wzmaga dodatkowo zróżnicowanie ze względu na wiek dziecka. Strój świąteczny był kosztowny, dlatego stanowił przedmiot dumy. Z powodu wysokiej wartości materialnej był starannie chroniony oraz uważnie noszony, aby w przyszłości mógł posłużyć jeszcze innym pokoleniom (Kantor, 1979).

Niestety brak materiałów źródłowych utrudnia jednoznaczne wyjaśnienie, dlaczego akurat parafia Slepó wprowadziła odrębny świąteczny strój dziecięcy. Prawdopodobnego wyjaśnienia mogą dostarczać źródła na temat przedchrześcijańskiej religii i wierzeń Słowian. W nich narodziny i śmierć w biegu życia człowieka były w kulturze ludowej zjawiskami szczególnie zsakralizowanymi. Dwa bieguny – początku i końca życia – skłaniały badaczy do przedstawiania dualności świata dzieci i osób starszych (Librachowa, 1934; Biegeleisen, 1927), dostępem do strefy *sacrum* (Delimata, 2004). Dziecko symbolizuje cykliczne odradzanie się, dobrze widoczne w noworocznych obrzędach: „Nowy Rok” – symbolika dziecka – przejmuje miejsce starego roku – z symboliką sędziwego starca.

Uznanie odrębności dzieci przez wiejską społeczność Slepó mogło być powiązane z brakiem samodzielności czy dojrzałości – uznaniem, iż dzieci nie są jeszcze pełnowartościowymi członkami wspólnoty. Najmłodsze nie mogły samodzielnie się poruszać, mówić ani mieć potomstwa. Z tego powodu dziecko w tradycji ludowej postrzegane było jako istota „nieokreślona” (Wisłocki, 1994).

Symbolika stroju dziecięcego parafii Slepó

Próba wyjaśnienia symboliki strojów dziecięcych w Slepó może być rozpatrywana na kilku poziomach; specyfiki kolorystyki strojów, specyfiki elementów stroju i ich praktycznej funkcji.

Na poziomie kolorystyki istotnym atrybutem stroju dziecięcego był kolor czerwony. Dominował w ubiorze małych dzieci obu płci. Był apotropeionem o działaniu antydemonicznym i odwracającym wszelkie nieszczęścia. Wierzono, że czerwone przedmioty, a zwłaszcza zawiązane tasiemki, paciorki, wstążki blokują dostęp sił demonicznych i odwracają uroki. Czerwień symbolizowała także wyjątkową, bo ambiwalentną sytuację dzieci, czyli ich brak przynależności do jakiegokolwiek ze znanych światów; świata żywych i świata umarłych (Chenel i Simarro, 2008). Także tradycyjne hafty na strojach w parafii Slepó były często wykonywane czerwoną nitką, co miało działać jako magia odpędzająca złe duchy (Lange, 1975).

Warto zauważyć, że dominacja koloru czerwonego zarówno w stroju dziewczęcym, jak i chłopięcym, wynikała z symboliki radości i bez troski dzieciństwa, przypisanej do tej barwy. Małe dzieci, aż do ukończenia trzeciego roku życia – zarówno dziewczynki, jak i chłopcy – nosiły czerwoną, zwykle kraciastą sukienkę z długimi rękawami (serbołuż. *kapka*), która była ozdobiona obszyciem wąskimi kolorowymi wstążkami, jej rękawy czasami miały białe mankiety. Nazwa sukienki nie jest przypadkowa. Badacze zwracają uwagę na etymologię i wskazują na dwa możliwe źródła. Pierwsze pochodzi najprawdopodobniej od serbołużyckiego czasownika *kapas*, czyli polskiego kapać. W czasach, kiedy pieluszki nie były jeszcze znane, sukienka z otwartą dolną częścią była zapewne bardzo praktycznym ubiorem dla małych dzieci (Gładźarnica – Die Schleifer Kindertracht, 2020). Drugie prawdopodobne pochodzenie nazwy *kapka* może mieć swoje źródło w serbołużyckim rzeczowniku *kapa*, niemieckim *Kappe*, który oznaczał dawniej szeroki płaszcz z kapuzą². Jednak, ze względu na funkcję, jaką odzież ta pełniła, bardziej przekonujące wydaje się pierwsze źródło.

2 W języku niemieckim *Kappe* oznaczało płaszcz z kapuzą, a serbołużycka *kapa* to współcześnie szerokie okrycie wierzchnie.

Ilustr. 1. Slepó – chłopięcy strój ludowy do trzeciego roku życia

Źródło: Archiwum własne. Fot. J. Michniuk.

W przypadku kiedy strój odświętny robił się ciasny, sukienkę zwykle wydłużano przez wszycie dodatkowego paska materiału. Małe dziewczynki nosiły fartuch wiązany z tyłu w kolorze czerwonym ze śliniakiem (serbołuż. *lack*), który był ozdobiony kolorowymi wstążkami. Chłopcy również nosili fartuch w tym samym kolorze i kroju, jednak bez kolorowych przyozdobień. Jeśli noszono apaszkę, krzyżowano ją pod śliniakiem i wiązano z tyłu talii. Niezbędną częścią stroju zarówno codziennego, jak i odświętnego był czerwony czepek, taki sam dla dziewczynek i chłopców, aż do ukończenia trzeciego roku życia, co stanowi nawiązanie do symboliki koloru. Pod brodą czepek był przytrzymywany prostą kolorową wstążką z kokardą. Latem strój nie był wzbogacony obuwem, bowiem dzieci chodziły bosy. Zimą dziewczynki chodziły zaś w czerwonych, a chłopcy w niebieskich wełnianych pończochach i filcowych kapciach, czasem także w butach (Gładźarnica – Die Schleifer Kindertracht, 2020). Różnice płci widoczne były w kolorze fartuszka, który dla dziewczynek utrzymywano w czerwonych barwach, a także wzorze na czapeczce i kolorze rajstop, które również były czerwone. Chłopcy nosili za to fartuszek z elementami koloru niebieskiego, niebieskie rajstopy oraz nieco inaczej wykończoną czapeczkę.

Ubiór dziecięcy podlegał zmianom i w wieku od trzech do czterech lat dziewczynki otrzymywały już spódniczkę gorsetową z czerwonej, kolorowej tkaniny wełnianej w paski. Materiał kupowano, nie był wytwarzany samodzielnie, zaś spódnicę obszywano kolorowymi wstążkami, warkoczami lub plecionkami. Czasem, jeśli rodziców było stać – czarną aksamitną wstążką. Fartuszek w kolorze czerwonym był już bez śliniaczka, ale również miał kolorowe lamówki. Dziewczynki zwykle nosiły do niego jasnoczerwone aksamitne kaftaniki lub błękitne spencerki (krótkie kurtki). Jeśli z okazji świąt nie zakładały kurtki, owijały się małym szalem, często w popularny i łatwo dostępny w tamtym czasie wzór w tzw. angielską kratkę, i wkładały go z przodu gorsetu. W tej grupie wiekowej czepek nad opaską we wzór z przeważnie czerwonych kwiatów nie miał już naszytej dekoracji ze wstążki, przypuszczalnie dlatego, że kokarda pod brodą była teraz jej częścią, tak jak dla dorosłych. Czerwone pończochy pozostały takie same. Kiedy małe dziewczynki były zabierane na wesela, zwykle nosiły fartuszki z niebieskim nadrukiem, takie jak te noszone przez dorosłych gości weselnych (Nowak-Neumann i Nedo, 1982).

Ilustr. 2. Slepó – strój dziewcząt od czwartego roku życia

Źródło: archiwum własne. Fot. J. Michniuk.

Strój małego chłopca od trzech do sześciu lat nie był zbyt oryginalny. Składał się z czarnych spodni, czarnej kamizelki i czapki, białej koszuli i utrzymanej w tonach czerwieni ozdobnej apaszki (Wolf, Lüicking, Nedo,

1956). Wraz z dorastaniem dziecka ubiór był coraz bardziej zbliżony do codziennych strojów dorosłych. Wejście w dorosłość, a tym samym otrzymanie odświętnego stroju ludowego dorosłych, wiązało się u młodych dziewcząt najczęściej z obrzędem bierzmowania.

W parafii Slepó, aż do wprowadzenia tzw. mszy dla dzieci po II wojnie światowej, najmłodszy członkowie społeczności nie uczestniczyli w nabożeństwach. Stąd nie istniały odrębne stroje dla dzieci na różne kościelne święta. Dopiero po otrzymaniu sakramentu bierzmowania stawały się niejako pełnoprawnymi członkami wspólnoty.

Ważnym aspektem odrębności strojów dziecięcych w tym regionie były stroje żałobne. Jest to jednak jak dotąd mało zbadane zjawisko. Przyjmuje się jednak, że dzieci w regionie Slepó uczestniczyły w pogrzebach swoich krewnych pierwszego stopnia (matki, ojca), możliwe, że także drugiego stopnia (np. rodzeństwa), dlatego istniały dla nich stroje żałobne (Schwarz – Weiß / Cerno – Běle. Sorbische Hochzeiten im Kirchspiel Schleife 1902–1954. Serbske swarby w Slěpjańskiej wósadze 1902–1954, 2022). Stroje te mogły się nieco różnić ze względu na okres letni lub zimowy oraz sam pogrzeb i czas po nim (żałobny strój codzienny) (Gładźarnica – Die Schleifer Tracht, 2020). Znane opisy stroju żałobnego dotyczą jedynie dziewcząt (od szóstego roku życia, aż do bierzmowania), zapewne z braku podobnych przekazów czy też fotografii lub obrazów, dotyczących wariantu stroju żałobnego dla chłopców. Lothar Balke i Albrecht Lange podają, że:

(...) Także w okresie głębokiej żałoby dziewczynki w wieku szkolnym nosiły biały czepek, białą chustkę, biały fartuszek, a do tego czarne rajstopy oraz zieloną sukienkę spodnią, którą musiały zachować. Do tego ubierały czarną marynarkę zimową i niebieską apaszkę pod szyję (2002, s. 109).

Problem zanikania dziecięcych strojów ludowych.

Podsumowanie

Strój ludowy, zwłaszcza świąteczny, stanowi jeden z najbardziej interesujących materialnych artefaktów kultury ludowej, który poprzez pełnione funkcje (semiotyczną i wierzeniowo-magiczną) stał się jednocześnie istotnym elementem kultury duchowej – ważną częścią życia mieszkańców wsi, ubiorem wyjątkowo szanowanym, zakładanym w chwilach szczególnych. Był też czytelnym komunikatem dla świata o statusie społecznym oraz lokalnej przynależności noszącego (Bogaryriew, 1988). Jednak noszenie strojów ludowych przez dzieci, podobnie jak społeczność

dorośli, zaczęło zanikać. Na obszarze Łużyc (aktualnie obszar w granicach Republiki Federalnej Niemiec) noszenie stroju ludowego zaczęło zanikać już w XIX wieku, zaś po II wojnie światowej już tylko nieliczne kobiety go nosiły. Jadwiga Malinkowa wskazuje na trzy główne tego powody: był niepraktyczny, w miastach wyśmiewano osoby w strojach, ponadto po wojnie brakowało materiałów do szycia strojów ze względu na ogólny brak towarów na rynku (2019). W efekcie stroje ludowe zostały wyparte przez dużo tańsze, praktyczniejsze i prostsze w pielęgnacji nowoczesne ubrania.

Współcześnie zarówno strój dziecięcy, jak i strój dorosłych na Łużycach Średnich jest obecny w przestrzeni publicznej tylko podczas specjalnych okazji, związanych z występami zespołów ludowych i folklorystycznych. Często również symbolika stroju ludowego jest nadużywana do celów komercyjnych (Ute, 1999).

Współcześnie w parafii Slepó dziecięcy strój ludowy został zredukowany do roli stroju reprezentacyjnego na wydarzeniach folkowych lub folklorystycznych. Dodatkowo promowana jest jedynie jego forma dla małych dziewczynek. Tymczasem strój dla małych chłopców do trzeciego roku życia posiada obecnie jedynie kilka rodzin. Zgodnie z informacją uzyskaną od pani Elviry Hantscho, jedynej krawcowej szycjącej ludowe stroje dla dzieci z regionu Slepó, „rodzice są często uprzedzeni do ubierania dziecka płci męskiej w tradycyjną czerwoną sukienkę, niebieski fartuszek oraz czerwony czepek”. Warto zauważyć, że ten strój nie definiuje płci dziecka i jest podobny dla obu płci, co może stanowić podłoże problemu³.

Stroje z parafii Slepó, podobnie jak polskie stroje ludowe, zostały okrojone, jak opisuje Barbara Hołub (2013, s. 33): „(...) z wcześniej dominujących funkcji stroju świątecznego i obrzędowego. Przetrwiała jedynie funkcja przynależności etnograficznej nosiciela”. Dotyczy to zarówno strojów dorosłych, jak i strojów dziecięcych, które po II wojnie światowej całkowicie zniknęły z przestrzeni publicznej i zakładane są przez nielicznych w czasie zabaw i świąt.

Współcześnie Serbołużycki Zespół Dziecięcy Schlepó (niem. Das Sorbische Kinderensemble Schleife / sorb. Serbski žiśecy ansambl Slepó z. t.) założony w 1983 roku kultywuje serbołużycką kulturę i serbołużyckie zwyczaje regionu Slepó. Zespół stara się o zachowanie serbołużyckich tańców, pieśni, piosenek ludowych oraz dziecięcych i oczywiście strojów dziecięcych (Sorbisches Kinderensemble Schleife). Stroje noszone przez

3 Wywiad przeprowadzony z panią Elvirą Hantscho w 2021 roku przez Justynę Michniuk na potrzeby pracy doktorskiej pt. *Sytuacja zawodowa nauczycieli języka dolnołużyckiego w szkołach na terenie Dolnych Łużyc w wielokulturowym społeczeństwie Niemiec* (promotor: dr hab. Inetta Nowosad), Zielona Góra 2023.

dziewczynki w zespole to tradycyjne stroje ludowe. Ponieważ zespół składa się jednak z chłopców starszych niż trzy lata, nie zobaczymy w nim małych chłopców w *kapce* (Schmidchen, 2023). Wśród chłopców dominuje strój zmodyfikowany, miejski, składający się z czarnych spodni, białej koszuli oraz czerwonej chustki zawiązanej pod szyją.

Ilustr. 3. Zmodyfikowany strój chłopięcy i ludowy dziewczęcy z serbskiego zespołu Slepó

Źródło: archiwum własne. Fot. J. Michniuk.

Analizując całokształt działań podjętych na rzecz kultury i tradycji oraz utrzymania stroju z regionu Slepó, można zauważyć proces transformacji stroju ludowego z symbolu wiejskości, a tym samym zacofania, do personifikacji nowoczesnej tożsamości. Człowiek nowoczesny – obywatel świata, który jednak może czuć się związany przede wszystkim z miejscem swojego urodzenia, ze swoją małą ojczyzną. Dzięki wiedzy i zaangażowaniu oraz pracy społecznej świadomi swoich korzeni potomkowie Serbołużyczan mogą działać lokalnie i przekazywać dalej kulturę materialną i niematerialną swoich przodków.

BIBLIOGRAFIA

- Balke, L. i Lange, A. (2002). *Sorbsches Trachtenbuch*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Biegeleisen, H. (1927). *Matka i dziecko w obrzędach, wierzeniach i zwyczajach ludu polskiego*. Lwów: Towarzystwo Wydawnicze „Ateneum”.
- Bogatyriew, P. (1979). *Semiotyka kultury ludowej*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat, Nationale Minderheiten in Deutschland. Pozyskano z: www.bmi.bund.de/DE/themen/

- heimat-integration/minderheiten/minderheiten-in-deutschland/minderheiten-in-deutschland-node.html (dostęp: 10.06.2023).
- Chenel, A.P., Simarro, A.S. (2008). *Słownik symboli*, przeł. M. Boberska. Warszawa: Świat Książki.
- Delimata, M. (2004). *Dziecko w Polsce średniowiecznej*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Domowina – župa Jakub Lorenc-Zalěšk.
- Gładźarnica – Die Schleifer Kindertracht / Slěpjańska džěćeca drasta. Ty sy cujare šwarnje hugótowana!* (2020). Chóšebuz: Verein Kólesko e.V.
- Gładźarnica – Die Schleifer Tracht: II. Das Kirchenjahr (Slěpjańska burska drasta: II. Cerkwínske lěto)* (2020). Chóšebuz: Verein Kólesko e.V.
- Hantscho, H. (1995). *Schleife/ Slěpo. Dorfchronik 1272–1997. Gemeindeamt Schleife/ Slěpo*. Bautzen: Lausitzer Druck- und Verlagshaus.
- Hermanowicz-Nowak, K. (1984). Stroje ludowe jako fenomen kulturowy. *Etnografia Polski*, XXVIII, 1, 73–103.
- Hołub, B. (2013). Znakowy charakter kobiecych nakryć głowy. W: A.W. Brzezińska i M. Tymochowicz (red.), *Atlas polskich strojów ludowych. Zeszyt specjalny. Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- Kantor, R. (1979). Symboliczna funkcja stroju w społecznościach wiejskich w drugiej połowie XIX wieku i w wieku XX. *Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie*, t. 7, 5–57.
- Keller, I. i Scholze-Irrlitz, L. (2009). *Trachten als kulturelles Phänomen der Gegenwart*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Konstytucja Kraju Związkowego Brandenburgia (1992). Pozyskano z: https://www.landtag.brandenburg.de/media_fast/6/Landesverfassung-PL_01_2022_web.pdf (dostęp: 13.06.2023).
- Kunecka, M. *O strojach*. Pozyskano z: <http://strojeludowe.net/o-strojach/> (dostęp: 01.03.2023).
- Lange, A. (1975). *Meine Heimat 1976, Die Truhe. Kostbarkeiten aus der Lausitz, März*. Bauzen: Domowina-Verlag.
- Librachowa, M. (1934). *Dziecko wsi polskiej. Próba charakterystyki*. Warszawa: Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”.
- Lücking, W. i Nedo, P. (1956). *Die Lausitz. Sorbische Trachten*. Berlin: Akademie Verlag GmbH.
- Malinkowa, J. (2019). My smy pjerrej ćecej burske šli. Wo poslednich žonach Slěpjańskeje wosady, kiž wšednje w serbskej narodnej drasće chodža. *Pomhaj Bóh*, 3, 6–7.
- Michniuk, J. (2022). O odchodzącym świecie. *Pismo Folkowe*, nr 162, 18.
- Michniuk, J. i Kowalski, M. (2022). Rodzima kultura i język serbołużycki w działalności pedagogicznej Annemarie Paulik – świadomej Serbołużyczanki ze wsi Rohne. *Biografistyka Pedagogiczna*, 7(1), 443–462.

- Weissbrot-Koziarska, A., Nowosad, I. i Michniuk, J. (2023). Ochrona kultury i języka Serbów Łużyckich w Brandenburgii. *Edukacja Międzykulturowa*, nr 2(21), 57–68.
- Minksztym, J. (2013). Pominęte... Kierunki rozwoju zbiorów tkanin i ubiorów ludowych na podstawie kolekcji Muzeum Etnograficznego w Poznaniu. W: A.W. Brzezińska, M. Tymochoicz (red.), *Atlas polskich strojów ludowych. Zeszyt specjalny. Stroje ludowe jako fenomen kulturowy*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- Nawka, B. (1979). *Die Tracht der evangelischen Sorben des Bautzner Landes / Drasta ewangelických Serbow Budyského kraja. Sorbische Volkstrachten* 5, t. 6. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Neumann, M. i Nedo, P. (1982). *Sorbische Volkstrachten. Die Tracht der Sorben um*
Schleife. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Schmidchen, J. (2023). Wjeliki Jubilejz dopomnješami. Serbski folklorni ansambel Słěpe jo swěšił 50. Narodniny. *Nowy Casnik. Tyženič za serbski lud*, 32/Lětnik 74.
- Schwarz – Weiß / Cerno – Běle. *Sorbische Hochzeiten im Kirchspiel Schleife 1902–1954. Serbské swařby w Słěpjańskej wósadže 1902–1954* (2022). Landkreis Görlitz:
- Sorbisches Kinderensemble Schleife*. Pozyskano z: <https://www.tourismus-sorben.de/sorbisches-kinderensemble-schleife.html> (dostęp: 08.08.2023).
- Sprachführer Schleifer Sorbisch. „Ho zachopjonku jo bylo to słowo”* (2022). Cottbus: Verein Kólesko e.V. in Kooperation mit dem Sorbischen Institut e.V.
- Ute, H. (1999). Kleine Farblehre für Stickerinnen. W: *Lübbenauer Volkstrachtenbuch. Geschichte und Wandel einer wendischen Tracht*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Verfassung des Freistaates Sachsen vom 27. Mai 1992 (SächsGVBl. S. 243), die durch das Gesetz vom 11. Juli 2013 (SächsGVBl. S. 502) geändert worden ist. Pozyskano z: www.revosax.sachsen.de/vorschrift/3975-Verfassung#a5 (dostęp: 13.06.2023).
- Wislocki, S.A. (1994). Kultura ludowa czyli łączność człowieka z... kosmosem. W: W.J. Burszta i J. Damrosz (red.), *Pożegnanie paradygmatu. Etnologia wobec współczesności. Studia poświęcone pamięci profesora Józefa Burszty*. Warszawa: Wydawnictwo 14 Instytutu Kultury.

Anna Weissbrot-Koziarska – doktor habilitowany nauk społecznych, prof. UO. Dziekan Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Opolskiego, Kierownik Katedry Pedagogiki Społecznej. Jej zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia z zakresu pedagogiki społecznej, pomocy społecznej oraz nierówności edukacyjnych dzieci.

Inetta Nowosad – pedagog, doktor habilitowany nauk humanistycznych, prof. UZ. Kierownik Zakładu Pedagogiki Szkolnej na Wydziale Nauk Społecznych. Jej najnowsze prace badawcze są osadzone w pedagogice porównawczej, edukacji międzykulturowej i polityce edukacyjnej.

Justyna Michniuk – doktor nauk społecznych. Prowadzi działalność naukową w zakresie pedagogiki oraz etnologii i antropologii kulturowej. Badaczka i działaczka na rzecz rozwoju języka i kultury Serbołużyczan, członek Stowarzyszenia Artystów Serbołużyckich i Stowarzyszenia Autorów Niemieckich w Brandenburgii (FDA Brandenburg e.V.), lektor na Uniwersytecie BTU Cottbus-Senftenberg.